

VADGAZDÁLKODÁS ÉS VADÁSZAT HERCEG FESTETICS TASZILÓ BIRTOKAIN*

Faragó Sándor

Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Vadgazdálkodási és Vadbiológiai Intézet
University of Sopron, Faculty of Forestry, Institute of Wildlife Management and Wildlife Biology
H-9400 Sopron, Bajcsy-Zs u. 4., Hungary; e-mail: farago.sandor@uni-sopron.hu

ABSTRACT

FARAGÓ, S. (2023): GAME MANAGEMENT AND HUNTING ON THE ESTATES OF PRINCE TASZILÓ FESTETICS. *Hungarian Small Game Bulletin* **15**: 207–219. <http://dx.doi.org/10.17243/mavk.2023.207>

In the last third of the 19th century, in addition to extensive hunting, conscious management and stock control became characteristic, either in free-range farming or in captive breeding. In this new approach to management, Hungarian gamekeepers took part in different ways and with different emphasis due to the ecological features, such as Count LAJOS KÁROLYI in Tótmegyer (FARAGÓ 2017, 2023), Markgraf (Marquess) ALFONZ PALLAVICINI in Pusztaszer (PINJUNG, 2021) and Prince TASZILÓ FESTETICS in Berzence.

In this work, we review the hunting and game management activities of Prince TASZILÓ FESTETICS (1850–1933). We discuss his Red Deer hunts and their results, the results of the small game hunts, in which he played a prominent role hand reared Pheasant. We present the list of important aristocrats who participated in the hunts from the point of view of Hungarian history, and separately the so-called *royal hunts*. The following rulers or archdukes took part in the latter: Prince LOUIS II of Monaco, King ALBERT of Saxony, King EDWARD VII of England (when he was heir to the throne), Archduke RUDOLF, crown prince of Austria, Archduke FRANZ FERDINAND of Austria, and Archduke FRIEDRICH, Duke of Teschen.

We consider Prince TASZILÓ FESTETICS to be one of the most prominent figures in Hungarian hunting history.

KEY WORDS: Prince TASZILÓ FESTETICS (1850–1933), Red Deer hunts, small game hunt, royal hunt.

1. BEVEZETÉS

A dualizmus kora a magyar történelem egyik legprogresszívebb, legtermékenyebb időszaka volt, amelynek a záloga kiváló férfiak nemzetgyarapító tevékenysége volt. A közért való ténykedés azonban nem állt szemben az egyéni gyarapodással, éppenséggel azok összessége tette lehetővé az ország felemelkedését. Ebből a gazdasági építkezésből – amely a kiegyezés utáni prosperálást eredményezte – már kivette részét a nagybirtokos réteg gazdasági élénkítésével, termelékenységének fokozásával. Ugyanakkor nem mondott le olyan tevékenységekről sem, amelyek korábbi előjogaik alapján szinte „vérükben volt” – ez pedig a vadászat. Még ebben a korban a nemes ifjak nevelésének egyik területe – tegyük hozzá a *fegyelemre* való szoktatás egyik legfontosabb eszköze – a vadásszá nevelés volt. A kor azonban – a hogy a gazdaság egészében – a vadászat művelésében is jelentős változásokat idézett elő. Az óriási földterületeket érintő lecsapolási és folyamszabályozási munkák a mezei élettér növekedését és az apróvadállomány gyors gyarapodását eredményezte (FARAGÓ 1997). Mindennek folyamányaként jelentős mértékben megnőtt a vadászat eredményessége, a teríték nagysága (FARAGÓ 2009a). Az extenzív vadászat mellett a tudatos gazdálkodás, állományszabályozás vált jellemzővé akár a szabadterületi gazdálkodásban, akár a zárttéri tenyésztésben (FARAGÓ 2009b, 2020). Ebben az új szemléletű gazdálkodásban más-más módon és az ökológiai adottságokból kifolyólag más-más hangsúllyal kivették részüket a magyar

*: A munka első változata bemutatásra került „Egy vadászó magyar herceg – Festetics Tasziló” címmel Simaságon, 2019. december 7.-én, a VI. Gróf Festetics Imre Emléknapon. Azóta újabb levéltári ismeretekkel kiegészítve.

nagybirtokos vadgazdák, mint gróf KÁROLYI LAJOS Tótmegyeren (FARAGÓ 2017, 2023), őrgrof PALLAVICINI ALFONZ Pusztaszeren (PINJUNG 2021) és herceg FESTETICS TASZILÓ Berzencén.

Jelen munkában herceg FESTETICS TASZILÓ vadászati vadgazdálkodási tevékenységének értékelését adjuk meg.

2. FESTETICS TASZILÓ – A CSALÁD LEGMAGASABBRA JUTÓ SARJA

A horvátországi, turopoljei származású FESTETICS család első ismert őse FESTETICS JÁNOS a 16. század végén említetik. A köznemesi származású család II. MÁTYÁS királytól kapott nemesi címerlevelet. Magyarországon először FESTETICS I. PÁL tűnik fel, aki 1634–1640 között gróf BATTHYÁNY ÁDÁM németújvári tisztartója volt. A család tolnai előneve onnan származik, hogy feleségül vette tolnai BORNEMISSZA ERZSÉBETet, s vele kapta a tolnai birtokot is. Ha a jelen tanulmányban tárgyalt TASZILÓ herceg leszármazási vonalát akarjuk csak a FESTETICS családfából bemutatni, akkor I. PÁLT (?–1640) követően rendre II. PÁL (1640–1720), KRISTÓF (1696–1768), III. PÁL (1722–1782) egyenes ági őseket kell megadnunk. MÁRIA TERÉZIA királynő 1772-ben adományozott grófi címet FESTETICS III. PÁLnak és gyermekeinek. FESTETICS PÁL feleségül vette nagybossányi BOSSÁNYI JULIANNÁT (1734–1805), gróf BOSSÁNYI IMRE (1706–1781) és KORLÁTHKÖY ÉVA (1711–1798) lányát. Gyermekeik: JULIANNA (1753–1824) (gróf SZÉCHÉNYI FERENCNÉ, gróf SZÉCHENYI ISTVÁN édesanyja), I. GYÖRGY (1755–1819) a keszthelyi Georgikon alapítója, ERZSÉBET (1760–1832)(gróf ESTERHÁZY KÁROLYNÉ), IMRE (1764–1847) a genetika atyja, MÁRIA (1775–1800)(gróf BATTHYÁNY ANTALNÉ), a család nagy generációja. I. GYÖRGY gróf volt FESTETICS TASZILÓ dédapja, fia LÁSZLÓ (1785–1846) TASZILÓ gróf nagyapja, annak fia II. GYÖRGY (1815–1883) pedig az édesapja (GUDENUS 1990).

FESTETICS TASZILÓ 1850. május 5-én született Bécsben. Ifjú éveit külföldön, elsősorban Angliában töltötte, tanulmányai is Angliához köthetők. 1880. június 2-án Budapesten, a Józsefvárosi plébánián vette feleségül Lady MARY-VICTORIA DOUGLAS-HAMILTONT (London, 1850. december 11. – Budapest, 1922. május 14.), WILLIAM ALEXANDER ANTHONY ARCHIBALD DOUGLAS-HAMILTON herceg és BADENI MÁRIA AMÁLIA hercegnő leányát (**1. ábra**). Lady HAMILTONnak ez már a második házassága volt, ugyanis 1869. szeptember 21-én Monacóban férjhez ment ALBERT monacói herceghez, a későbbi (1889-től) I. ALBERT uralkodó herceghez. A házasság nem volt boldog, Lady MARY VICTORIA már az esküvő után néhány hónappal elhagyta Monacót, és a családjával, főleg Baden-Badenben élt. Ott hozta világra 1870. július 12-én LAJOS nevű fiát, aki később II. LAJOS néven Monaco uralkodó hercege lett. 1880-ban, kilenc évvel azelőtt, hogy ALBERT uralkodó lett, házasságukat érvénytelenné nyilvánították, ami megteremtette egyházi feltételét Lady HAMILTON FESTETICS TASZILÓVAL való házasságának. FESTETICS TASZILÓ tehát mostohaapja lett II. LAJOS monacói hercegnek.

FESTETICS TASZILÓ 1883-ban, apja II. GYÖRGY halála után vette át a családi hitbizomány kezelését, vált a család fejevé. Uradalmaiban főleg az állattenyésztést karolta fel, a kor színvonalát meghaladó módon fejlesztette. Berzencén tehenészetet, magyar gulyát és sertésenyészetet, Perdóc-majorban (Csurgó) félvér ménest, Fenékpusztán (Keszthely) angol telivér ménest létesített és működtetett. A fenéki versenystálló lovai nagy hírnevet szereztek tenyésztőjének olyannyira, hogy elnöke lett az Országos Lótenyésztési Bizottságnak (CZVALINGA 2001).

FESTETICS TASZILÓ rangban mindent elért, ami a korban elérhető volt: császári és királyi udvari kamarás (1881), valóságos belső titkos tanácsos (1890), főrendi házi tag, királyi főpohárnokmester, majd főudvarmester (1904), az ország egyik legfőbb zászlósura (1895) lett. Magáénak mondhatta az angol Viktória Rend (1904), az Aranygyapjas Rend (1896), a Császári Lipót Rend kitüntetések. 1911-ben FERENC JÓZSEF császár és király magyar hercegi rangra emelte, amelyet az elsőszülött férfiutód (*primogenitur*) örökölhetett tovább.

1. ábra: Gróf FESTETICS TASZILÓ és felesége Lady MARY-VICTORIA DOUGLAS-HAMILTON
Figure 1. Count TASZILÓ FESTETICS and his wife Lady MARY-VICTORIA DOUGLAS-HAMILTON

3. FESTETICS TASZILÓ BIRTOKAI ÉS VADÁSZTERÜLETEI

A FESTETICS-birtok területe 1885-ben 131 436 hold (53 190 ha) volt. Ebből legnagyobb kiterjedésű terület az erdő volt, összesen 53 000 hold (21 448 ha). Ennek a jelentős része Keszthelyen és Csurgón feküdt. A 29 780 hold (12 051 ha) szántó $\frac{1}{4}$ -e Csurgón, $\frac{1}{4}$ -e Taranyban volt megtalálható. A keszthelyi uradalom szántóterülete nagyságrendileg a harmadik volt a birtokon. A legelőterületek – 14 000 hold (5 665 ha) – leginkább (70%) Balatonszentgyörgyön és Keszthelyen voltak. Nádas művelési ág ugyancsak a Balaton melletti birtokokon volt. A szőlőterületek – 80 hold (32 ha) – zömében Keszthely környékén voltak fellelhetők (2. ábra).

3. ábra: FESTETICS TASZILÓ gróf berzencei vadászkastélya (bal), ebédlő vadász faliképekkel a berzencei vadászkastélyban (jobb) (Fotók: KLÖSZ GYÖRGY, 1896.)

Figure 3. Count TASZILÓ FESTETICS' hunting lodge in Berzence (left), hunter's dining room with murals in the hunting lodge (right) (Photos: GYÖRGY KLÖSZ, 1896.)

Elmondható, hogy általában évente 30 pd körüli szarvasbika került terítékre (min. 20. – max 47 bika) (**5. ábra**). Jellemzően 8-16-os ágszámúak voltak a terítékre hozott bikák, 13 pd 18-as, 5 pd 20-as és 2 pd 22-es is elejtésre került (**1. táblázat**). A minőségről annyit mondhatunk el, hogy a budapesti agancskiállításokon 1892 és 1901 között FESTETICS TASZILÓ kiállítóként 2 első és 2 harmadik díjat nyert a nyílt területről származó gímagancsok bemutatásakor.

1. táblázat: A gímszarvas bika teríték alakulása FESTETICS TASZILÓ vadászterületein, 1886–1913.

Table 1: The evolution of red deer stag bags in the hunting areas of TASZILÓ FESTETICS.

	22-es	20-as	18-as	16-os	14-es	12-es	10-es	8-as	6-os	Villás	Nyársas	Ágak megnevezése nélkül	Összesen
1886				1								19	20
1887			1	1	6	12	14	6	2				42
1888												40	40
1889												40	40
1890		1	1	1	5							49	57
1891				1	6	15	21	7	5				55
1892				4	6	10	13	7	2				42
1893		2		3	3	12	11	1					32
1894			1	3	7	10	9	6					36
1895	1				7	10	14	8	1				41
1896			1	1	4	6	12	5	3				32
1897	1				6	7	12	7	1		1		35
1898			1	1	3	6	9	2					22
1899				2	6	10	14	4	1			1	38
1900					6	7	13	2					28
1901			1	4	2	13	6	5					31
1902			1	2	5	12	10		2				32
1903			2	2	5	10	14	4					37
1904				3	4	9	9	12	6				43
1905			2	3	6	7	8	3	1				30
1906		1	1	2	7	7	5	5					28
1907			1	4	5	6	9	2					27
1908				1	6	10	9	6	3				35
1912				2	7	6	7	2	1				25
1913		1		2	7	13	9	2	1				35

5. ábra: FESTETICS TASZILÓ vadászterületein elejtett gímszarvas bikák száma 1889–1913

Figure 5. The number of red deer stags killed in the hunting grounds of Prince TASZILÓ FESTETICS

5.1. A GÍMSZARVAS VADÁSZAT VENDÉGEI HERCEG FESTETICS TASZILÓ VADÁSZTERÜLETEIN

A gímszarvas vadászatok **törzsvendégei**, 1886–1913:

hg. FESTETICS TASZILÓ	25 szezon
gr. FESTETICS VILMOS ¹	24 szezon
gr. FESTETICS GYÖRGY	12 szezon
hg. FÜRSTENBERG KÁROLY ²	10 szezon
ALAJOS monacói herceg ³	7 szezon
hg. HOHENLOHE GOTTFRIED ⁴	7 szezon
gr. KINSKY KÁROLY	7 szezon
hg. REUSS HENRIK	7 szezon

A gímszarvas vadászatok **alkalmi meghívottjai**, 1886–1913

ALBERT szász király	LICHTEINSTEIN FERENC herceg
BATTHYÁNY ELEMÉR gróf	PAÁR KÁROLY gróf
CZERNIN JENŐ gróf	PAGET AUGUST Sir
CHAPLIN FLORANCE Miss.	PALLAVICINI EDE örgróf
CHAPLIN RIGHTON Mr.	POTOCZKY ROMÁN gróf
DAWSON W. tábornok	SCHÖNBORN gróf
DEYM gróf	SMART FRED Esque
DRASKOVITCH DÉNES gróf	SNEYD RALF Mr.
ELLIS ARTHUR tábornok	STOCKAU gróf
ESTERHÁZY LAJOS herceg	STONOR E. Mr.
FÜRSTENBERG MIKSA herceg	SZÉCHENYI GÉZA gróf
HOHENLOHE herceg	SZÉCHENYI PÁL gróf
HOHENLOHE FRIGYES herceg	TRAUTTMANNSDORF KÁROLY herceg
HOHENLOHE UJEST herceg	WILSDORF szász ezredes
ILCHESTER EARL-je	WINDISCH-GRÄTZ KÁROLY herceg
INKEY ISTVÁN báró	WOLKENSTEIN O. gróf
KHEWENHÜLLER RUDOLF gróf	ZOGRAPHO úr
LAMOTTE gróf	

A gímvadászok törzsvendégei (8 fő) a közvetlen családtagok, az alkalmi meghívott vendégek (37 fő) pedig a család kapcsolatrendszerére ad értékes információkat.

6. AZ ŐSZI APRÓVAD VADÁSZATOK EREDMÉNYEI FESTETICS TASZILÓ VADÁSZ-TERÜLETEIN

Az őszi apróvad vadászatok során a legfontosabb vad a *fácán*, kisebb arányban a mezei nyúl volt. Emellett természetesen a foglyot, az üregi nyulat és hajtásokban az erdei szalonkát és az őzet is (**2. táblázat**). Az 1910 évek elejére az éves fácánteríték megközelítette a 10 ezer pd-t.

¹: gr. FESTETICS VILMOS (1848-1931) FESTETICS DÉNES és ZICHY KAROLINA gyermeke, Gázló és Toponár birtokosa

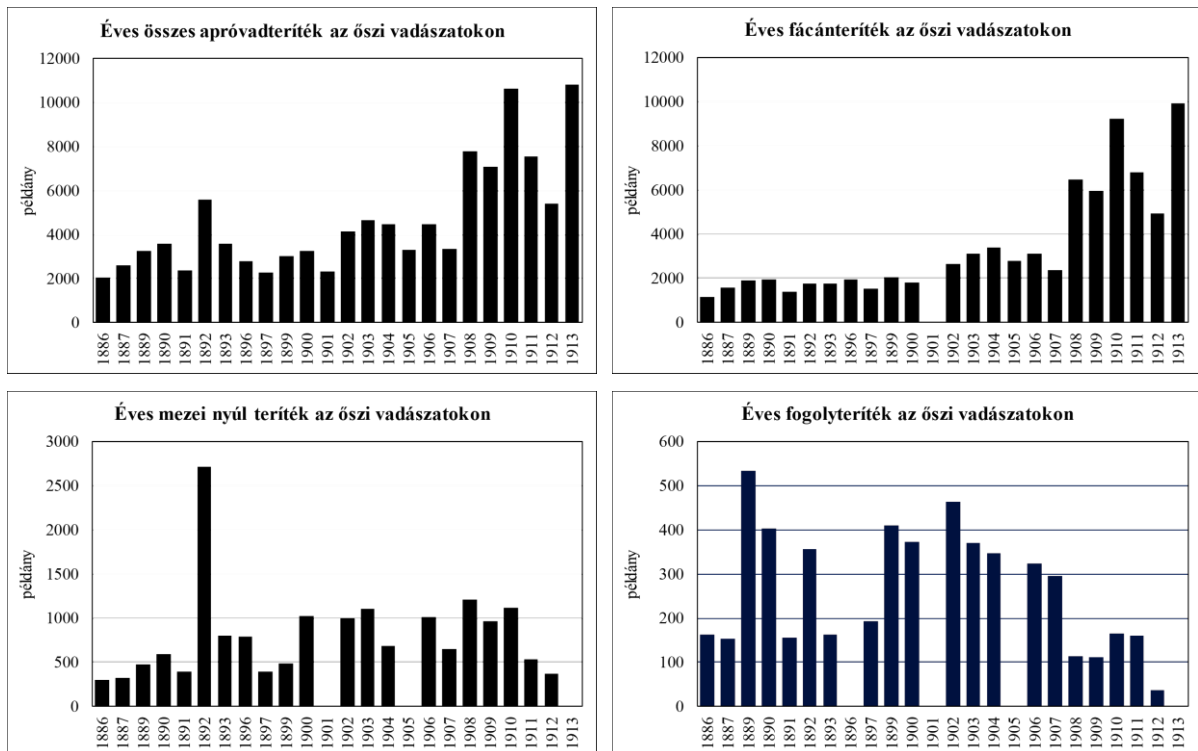
²: hg. FÜRSTENBERG KÁROLY (1867-1945) FESTETICS TASZILÓ veje, FESTETICS MÁRIA MATILD férje, Ausztria-Magyarország nagykövete Spanyolországban, Madridban

³: ALAJOS monacói herceg (1870-1949) II. LAJOS néven Monaco uralkodó hercege 1922 és 1949 között, MARY HAMILTON első házasságából származott gyermek – lásd később!

⁴: hg. HOHENLOHE GOTTFRIED (1867-1932) Ausztria-Magyarország nagykövete a Német Császárságban

2. táblázat: Apróvad teríték alakulása FESTETICS TASZILÓ vadászterületein, 1886–1913.
 Table 2: Development of the small game bag in the hunting grounds of TASZILÓ FESTETICS, 1886–1913.

	Őz	Mezei nyúl	Üregi nyúl	Fácán	Fogoly	Erdei szalonka	Különféle	Összesen
1886	15	307	306	1161	162	72	3	2026
1887	3	327	279	1571	154	248	2	2584
1889	7	480	359	1882	534	6	1	3269
1890	7	592	605	1954	404	3	4	3569
1891	1	398	282	1399	156	133	4	2373
1892	9	2720	718	1787	356	6	7	5603
1893	12	805	821	1785	162	2	0	3587
1896	61	787	0	1952	0	0	0	2800
1897	38	394	138	1512	194	2	3	2281
1899	10	483	53	2039	411	3	3	3002
1900	9	1028	12	1809	373	5	3	3239
1901								2306
1902	6	1005	23	2633	464	12	1	4144
1903	10	1101	11	3131	371	17	2	4643
1904	6	688	4	3402	346	8	8	4462
1905				2800				3314
1906	2	1007	4	3127	324	2	4	4470
1907	2	646	2	2387	295	0	3	3335
1908	1	1216	1	6459	114	0	8	7799
1909	1	965	33	5976	111	2	4	7092
1910	1	1122	71	9240	165	11	8	10618
1911	3	536	48	6786	161	2	12	7548
1912	1	376	51	4950	37	3	4	5422
1913				9940				10816

6. ábra: Az összes és a 3 legfontosabb apróvad faj (fácán, mezei nyúl és fogoly) terítékének alakulása

Figure 6. Dynamics of total small game and the 3 most important small game species (Pheasant, Brown Hare, and Grey Partridge)

A mezei nyúl teríték többé-kevésbé szinten maradt, a fogoly teríték már akkor is csökkent, a fácán viszont – hála a tenyésztésnek és kibocsátásnak, valamint a dúvadszabályozásnak – jelentősen megnőtt, az egyik legnagyobb volt az országban (**6. ábra**).

6.1. AZ ŐSZI APRÓVAD VADÁSZATOK VENDÉGEI FESTETICS TASZILÓ VADÁSZTERÜLETEIN

Az apróvad vadászatok **törzsvendégei**, 1880-1913 (**9 fő**):

hg. FESTETICS TASZILÓ	25 szezón
gr. FESTETICS VILMOS	22 szezón
br. INKEY ISTVÁN	13 szezón
gr. FESTETICS GYÖRGY	11 szezón
br. INKEY JÓZSEF	6 szezón
gr. SZÉCHENYI BÉLA	6 szezón
hg. WINDISCH-GRÄTZ KÁROLY	5 szezón
gr. WENCKHEIM LÁSZLÓ	5 szezón
gr. ESTERHÁZY MÓRIC	5 szezón

Az apróvad vadászatok **alkalmi meghívottjai**, 1880-1913 (**84 fő**):

ANDRÁSSY GÉZA gróf	HOYOS JÓZSEF gróf
ANDRÁSSY GYULA gróf	HUNYADY JÓZSEF gróf
APONYI HENRIK gróf	IZABELLA főhercegné
BECHTOLSBEIM báró	JAY Mr.
BEKENDORF gróf	KÁROLYI ALAJOS gróf
de BERKHEIM CHRISTIAN báró	KÁROLYI LAJOS gróf
BOMBELLES MÁRKUS gróf	KHEWENHÜLLER RUDOLF gróf
de CASTELLANO JEAN gróf	KINSKY FERENC gróf
CHIMAY CARAMAN herceg	KINSKY JENŐ gróf
CZIRÁKY JÓZSEF gróf	KINSKY KÁROLY herceg
DAWSON őrnagy	LAGUICHE márki
DRASKOVICH DÉNES gróf	LOBKOWITZ herceg
DRASKOVICH IVÁN gróf	LOIS őrgróf
ELTZ JAKAB gróf	MAJLÁTH LÁSZLÓ gróf
ERDŐDY RUDOLF gróf	MECKLENBURG KÁROLY báró
ESTERHÁZY LAJOS gróf	METTERNICH herceg
ESTERHÁZY MIHÁLY gróf	MIGUEL braganzai herceg
ESTERHÁZY MIKLÓS herceg	MILBANKE Mr.
ESTERHÁZY PÁL herceg	MONTENUOVO ALFRÉD herceg
ESTERHÁZY PÁL gróf	MONTENUOVO FERDINÁND herceg
ESTERHÁZY SÁNDOR gróf	NÁDASDY FERENC gróf
FERENC FERDINÁND trónörökös	ODESCHALCHY GÉZA herceg
FESTETICS PÁL gróf	PÁLFFY MIKLÓS herceg
FRIGYES főherceg	PALLAVICINI EDE őrgróf
FÜRSTENBERG EMIL herceg	PALLAVICINI GYÖRGY őrgróf
FÜRSTENBERG KÁROLY herceg	PLESS hercegné
de GANAY comte	POTOCZKI ALFRÉD gróf
GOLUCHOWSKY AGENOR gróf	PRÓNAY GYULA szárnysegéd
GOURGAND NAPOLEON báró	RAMBERG báró
GRANVILLE lord	RENNIE G. Esq.
HOHENLOHE GOTTFRID herceg	RUMBOLD H. Mr

HOHENLOHE KONRÁD herceg	RUMMERSKIRCH KÁROLY báró
HOHENLOHE OEHRINGEN herceg	SCHÖNBORN gróf
HOYOS ERNŐ gróf	SIGRAY ANTAL gróf
	STOCKAU GYÖRGY gróf
	SZAPÁRY PÁL gróf
	SZÉCHENYI ANDOR PÁL gróf
	SZÉCHENYI DÉNES gróf
	SZÉCHENYI EMIL gróf
	SZÉCHENYI GÉZA gróf
	SZÉCHENYI GYULA gróf
	SZÉCHENYI LÁSZLÓ gróf
	SZÉCHENYI PÁL gróf
	SZÉCHENYI PÉTER gróf
	TECK herceg
	TRAUTMANNSDORF herceg
	VÉCSEY MIKLÓS báró
	WILCZEK gróf
	ZICHY ANTAL gróf
	ZICHY BÉLA gróf

7. URALKODÓI VADÁSZATOK A FESTETICS-BIRTOKOKON

Uralkodók részben a rokoni kapcsolatok révén jelentek meg vadászaton, ugyanakkor a két szerencsétlen sorsú trónörökös és FRIGYES főherceg jelenléte egyértelműen a HABSBURG párti FESTETICS TASZILÓ lojalitásának elismerését jelentette, amely legnyilvánvalóbban a magyar hercegi cím adományozásában öltött testet, s valószínűsíthető abban a trónörökös FERENC FERDINÁND közbenjárása. Alább a napilapok és a *Vadász-Lap* tudósításait is idézzük.

II. LAJOS monacói herceg (1870–1949)

I. ALBERT monacói herceg és MARY-VICTORIA HAMILTON fia, aki 1922. június 26. és 1949. május 9. között uralkodott. 1890 és 1899 között vett részt a keszthelyi és berzencei vadászatokon.

ALBERT szász király (1828–1902)

Apja I. JÁNOS szász király, anyja AMÁLIA AUGUSZTA bajor királyi hercegnő, uralkodott 1873–1902 között. 1893-ban vendégeskedett FESTETICS TASZILÓNÁL.

ALBERT EDWARD walesi herceg, később VII. EDWARD angol király (1841–1910)

VII. EDWARD walesi herceg korában 1888 szeptemberében néhány napot Keszthelyen és környékén töltött FESTETICS TASZILÓ vendégeként, amelyről a *Budapesti Hirlap* és a *Vadász-Lap* is beszámolt.

„A herceg minden korareggel szarvas-cserkészetre rándult ki és sokszor csak déltálban kerül vissza a kastélyba a 12 órai dejeunerhez. Délután folyamán társaságával vagy sétálni megy, vagy ismét kedvenc sportjának a vadászatnak áldoz. Tegnapelőtt délután vadászat volt Kis-Balaton nevű lápon. A társaság minden tagja egy primitív ladikban foglalt helyet, ugyszintén a hajtócsapat is; aztán az egész kis-ladikos csapat körbe fogta a lápot, melyen, mint körvadászatokon szokás, egymásután rebbentették fölül a különféle vizisárnyasokat. A hat tagból álló társaság rövid négy óra alatt mintegy négyszáz vizimadarat lőtt le; e szép számból magára velszi hercegre nem kevesebb, mint százharminc esett. Vadászat után este nyolc

órákor diner volt, mely után még hosszasan együtt mulatott a társaság. Nagy gyönyörúsége tellett az angol trónörökösnek a Balatonban.”⁵

„Gr. Festetics Tassilonál Keszthelyen, az angol trónörökös ő fenségének ott időzése alatt rendezett vadászatok – mint már lapunk előző számában említettük – igen fényesen sikerültek. Érdekesnek tartjuk, alapos értesülés nyomán most az egész eredményt közölni. Agancsár lövetett azon alkalommal összesen 17 darab, melyekből ő fensége 2 erős 12-est lőtt. Továbbá rendeztetett szeptember 18-án délután a Kis-Balatonon egy vadászat, mely alkalommal lövetett összesen 417 darab különféle vizi vad s pedig 359 szárcsa, 50 bukdár és 8 darab vihardár (kis halászmadár), ebből lőtt ő fensége 130 darab vadat. Szeptember 20-án délelőtt vadászat volt foglyokra a keszthelyi mezőn, a hol harmadfél óra alatt lövetett 402 fogoly, 103 fácán, 4 fűrj és 19 nyúl, összesen 528 darab: - ebből lőtt ő fensége 138 db vadat.”⁶

RUDOLF trónörökös (1858–1889)

„Rudolf trónörökös, gr. Festetics Tassilo meghívására, [1887] ápril hó 27-dikén érkezett Berzenczére. Fogadtatására ünnepi diszt öltött az egész vidék s lovas-banderium vonult ki az indóházhoz, várva a magas vendégre. A kert bejáratánál, fenyü-gallyakból, nemzeti színű zászlókkal s magyar czimerekkel diszitett diadal-kapu volt felállítva, közepén nagy vörös betükből eme sokat mondó két szóval ‚Isten hozott’.”

„Négy órákor nagy diner volt, melynek végeztével a trónörökös Festetics Tassilo és Vilmos grófok, valamint Hoyos József gróf társaságában azonnal kocsira ült s egy órára a vadászterületre hajtatott. Itt behatóan megszemlélte a pagony nagy részét, azután a társaság többi tagjai visszamaradtak s a trónörökös egyedül cserkészett őz-bakokra. A cserkészzet befejeztével 5 derék bak diszította a terítéket.”

„Másnap kora hajnalán folytattatott a cserkészzet... Rezső trónörökös Festetics Tassilo gróffal, Hoyos József gróf pedig Festetics Vilmos gróffal az erdőség külön-külön részében kezdték meg a cserkészzetet. A gazdag vadállomány fölött a trónörökös nem győzte eléggé csodálkozását és örömét kifejezni s rendkívül dus zsákmányt ejtett el a délelőtt folyamán.”

„A délutáni cserkészzet még érdekesebb volt. Több kocsin kellett beszállítani az elejtett vadat. Rezső trónörökös ez alkalommal bejárta kocsin az uradalmi erdőségnek udvarhelyi, vizvári, háromfai és taranyi vadászterületeit.

Április 29-én és 30-dikán délelőtt, hasonló sikerrel folytatta ő fensége a cserkészzetet s a három nap fényes sikerei a trónörökös várakozását a legnagyobb mértékben nemcsak kielégítették, de szinte felülmúlták. Lövetett pedig a trónörökös őfensége által

ápril 27-dikén (esti rövid kocsizás közben)	5 őzbak
„ 28-dikán	21 őzbak
„ 29-dikén	13 őzbak
„ 30-dikán	14 őzbak
Együtt	53 drb”

„A vadászattal eltöltött három kellemes nap után, ápril 30-dikán ½10 órákor hagyta el a trónörökös Festetics gróf vendégszerető házát s mindenesetre a legszebb emlékekkel távozott Berzenczéről.”⁷

FERENC FERDINÁND trónörökös (1863–1914)

FERENC FERDINÁND trónörökös 1906-ban, 1910-ben és 1911-ben vadászott apróvadra FESTETICS TASZILÓ berzencei vadászterületein.

⁵: Budapesti Hírlap 8. évf. 261. szám, 1888. szeptember 21. 5. o.

⁶: Vadász-Lap, 1888. 9. évf. 364. o.

⁷: Vadász-Lap, 1889. 8. évf. 13. sz.: 161-162. o.

„Ferenc Ferdinánd trónörökös Windischgrätz herceg és egyéb illusztris vendégek berzencei vadászatán 1910. november 11-én, szakadó esőben 2000 darab fácán esett.”⁸

„Ugyancsak Berzencén [1911], jó időben, hasonló létszámú nagyvadászatot a lankóczi területen 5316 db apróvad, ebből 5206 db fácán került terítékre november 14-én, majd másnap a bartókerti területen 2232 db apróvad – ebből 1580 db fácán. Ferenc Ferdinánd berzencei egyéni eredménye 1088 darab fácán volt (egy nap).”⁹

FRIGYES főherceg (1856–1936) és IZABELLA főhercegné (1856–1931)

FRIGYES főherceg a Monarchia haderejének főparancsnoka az I. Világháború idején. Trianon után Magyaróvárra vonult vissza. A bellyei és karapancsai híres szarvasos vadászterületek birtokosa. Felesége CROY ISABELLA főhercegné ugyancsak vadászott, és korának egyik első fotográfusa volt, aki mind a család, mind a vadászat, mind a természet, mind a néprajz körében dokumentatív fotókollekciót hagyott az utókorra.

„Gróf Festetics Tassilo keszthelyi uradalmához tartozó vörsi és meleggáti remisekben sikerült vadászatok voltak e hó 10 és 11-dikén, mely alkalomból a vadászur a következő főuri társaságot látta vendégül keszthelyi fényes palotájában és pedig: Frigyes főherceg ő fensége és neje Izabella főhercegné, valamint leánya Henriette főhercegnő, Eltz Jakab gróf és neje, Esterházy Sándor gróf és neje, Esterházy Mórítz gróf, Hunyady József gróf és neje, Prónay Gyula cs. és kir. kamarás, szárnysegéd és Széchényi László gróf. Első napon f. hó 10-én a vörsi remisben, 11-én pedig a keszthelyi-ujmajori meleggáti remisben volt a vadászat, melynek mindkét napon gyönyörű szép idő kedvezett, ami nagyban hozzájárult a vadászat szép sikeréhez. Mindkét napi vadászatot a házigazdával és fiával, György gróffal együtt tíz puskás vett részt s az első napon Vörsön 1077 darab, a második napon a meleggáti remisben pedig 2237 darab vad került terítékre, a melyekből a fácán 2800 darab volt. Mint tudósítónk jelenti, a főhercegi párnak Keszthely vidéke nagyon megtetszett és Izabella főhercegné a kastélyról és a vidékről több fényképfelvételt készített.”¹⁰

8. VADÁSZKUTYA-TENYÉSZTÉS A FESTETICS BIRTOKOKON

A FESTETICS család tagjai kisebb-nagyobb megszakításokkal másfél évszázadon keresztül tenyésztettek vadászkutyákat. A tenyésztő munka már 1806-ban a család által Keszthelyen alapított *Erdész- és Vadásziskolában* indult meg. Az intézményhez tartozó vadász-eb-udmítótelepen a hallgatók két évig főtantárgyként tanulták a *vizslák* és a *kopók* idomítását, kezelését. A kiképzett kutyák rendszeres résztvevői voltak a család nevezetes vadászatainak.

A 19. században nagy divatját élte Magyarországon a *falkavadászat*, hazai meghonosítója gróf SZÉCHENYI ISTVÁN volt. A Pest környékén is meghonosodott falkavadászatok gyakori vendége volt gróf FESTETICS TASZILÓ is, ami ötletet adott neki a keszthelyi falkavadászatokhoz is. Az első vadászatot 1870-ben rendezték gróf ESTERHÁZY MIKLÓS (NIKI) *harrier-kopóival*. Ezt követően FESTETICS TASZILÓ *saját falkát vásárolt, amelyet Berzencén helyezett el*. A kennel néhány évig működött csak, mert a berzencei sűrű erdőségek rossz terepet nyújtottak a falkavadászatok számára.

Az igazi tenyésztés csak az 1880-as években indult meg Keszthelyen. Az állomány alapját gróf HUNYADY IMRE kopófalkája és az Angliából hozott kutyák képezték (KÖLÜS & JOÓ 2001).

⁸: *Vadászat és Állatvilág* 1910. [10. évf.] 23. szám

⁹: *Vadász-Lap*, 1911. 32. évf. 33. szám.

¹⁰: *Vadász-Lap*, 1905. 26. évf. 31. szám. 439.o.

A 20. század elején az *Országos Zoológiai Társaság*, illetve az *Országos Magyar Ebtenyésztő Egyesület* szervezte a magyar vérebversenyeket. Ennek megfelelően 1908. október 20-án gróf ESTERHÁZY FERENC tatai birtokán szervezett vérebversenyen gróf FESTETICS TASZILÓ – aki két évvel később, 1910-ben a királytól hercegi címet kapott – is részt vett LUNA BERZENEC nevével, amelynek vezetője FISCHLI JÁNOS erdész volt. Az 1000 koronás vérebverseny díját gróf ESTERHÁZY MIKLÓS MÓRIC nevére nyerte, s mellette FESTETICS TASZILÓ vérebe is tisztes eredményt ért el.

A teljesség kedvéért említjük, hogy FESTETICS TASZILÓ fia, GYÖRGY tovább ápolta a vadászkutya-tenyésztés hagyományait. Alapító tagja volt az *Országos Vizsla Clubnak*. Anyagi támogatásával ösztönözte a magyar vadászkutyafajták tenyésztését. „Hévízi” magyar vizsla kennele a legnagyobb volt az országban (KÖLÜS & JOÓ 2001).

9. FESTETICS TASZILÓ ÉS A SZERVEZETT MAGYAR VADÁSZAT

A vadászat a magyar történelem során mindig is a *társadalmi és gazdasági kapcsolatépítés különleges* – az ember atavisztikus vadászat iránti vonzódására alapozó – *tevékenysége volt*. Nem volt ez másként herceg FESTETICS TASZILÓ életében sem.

Szarvas- és apróvad-vadászatain több mint 100 magas rangú vendég vett részt – köztük uralkodók, trónörökösök – ami megfelelő beágyazottságot biztosított a gróf, majd herceg számára a legfelsőbb körökben is.

Mindennek megvalósításához a kor színvonalát meghaladó vadgazdaságokat üzemeltetett birtokain, beleértve a zárttéri fácántenyésztést is, aminek eredményeként éves terítkeik egy szinten lehetett említeni Tótmegyer (gróf KÁROLYI LAJOS) és Pusztaszer (örgróf PALLAVICINI ALFONZ) világhírű vadászterületeivel.

Aktív részese volt a vadászati szakmai-társadalmi életnek is:

- Az 1881. december 18-án alakult „*Budapesti Galamb-lövész Egylet*” választmányi taggá választotta
- Tagja volt az *Országos Magyar Vadászati Védegyletnek*.
- Alapító tagja volt az 1920-ban létrejött „*Hubertus*” *Országos Magyar Vadászati Védegyletnek*.
- (Elnöke lett az Országos Lótenyésztési Bizottságnak)

Maga is passzionátus vadász volt, 1898. december 31-ig 2235 nagyvadat, köztük 507 szarvasbikát és 38 915 más vadat ejtett el (CZVALINGA 2001). Ez a szám haláláig jelentősen gyarapodott.

Herceg FESTETICS TASZILÓT – a fentiekben ismertetett élete és ténykedése okán – a magyar vadászattörténet legkiemelkedőbb alakjai között tartjuk számon.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerző köszönetet mond kutatásainak segítségével az alábbi támogatóknak:

HARGITAINÉ VÁRI ÉVA könyvtárvezető, Helikon Kastélymúzeum Helikon Könyvtár, Keszthely
 DR. TÓTH CSABA múzeumvezető, Helikon Kastélymúzeum Vadászati Múzeum, Keszthely
 PÁLINKÁS RÓBERT igazgató, Helikon Kastélymúzeum, Keszthely
 TOMPA MÓNIKA könyvtári főigazgató, Soproni Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár

IRODALOMJEGYZÉK

- BAJI E. & CSORBA L. (2006): *Kastélyok és mágnások. Az arisztokrácia világa a Monarchia Magyarországon*. Panoráma, Budapest. 239 p.
- CZVALINGA I. (2001): Herceg Festetics Tasziló (1850–1933). In: BÉKÉS S. (szerk.): *Száz év, száz vadász. Arcok a magyar vadászat XX. századi történetéből. Keszthelyi Jenő intarzia-portréi*. Millenniumi Vadászati Bizottság Budapest. pp. 28–29.
- FARAGÓ S. (1997): Az élőhelyszerkezet változása a mezőgazdasági termelés függvényében Magyarországon és hatása az elmúlt 100 évben az apróvad állományra. *Magyar Apróvad Közlemények* 1: 45–88.
- FARAGÓ S. (2009a): *A történelmi Magyarország vadászati statisztikái 1879–1913*. Nyugatmagyarországi Egyetem Kiadó, Sopron. 455 p.
- FARAGÓ S. (2009b): Vad és vadászat a dualizmus kori Magyarországon. *Rubicon* 20(7-8): 40–51.
- FARAGÓ S. (2017): *Legendás Tótmegyer. Egy vadgazda és egy vadászterület dicsérete*. Nimród Vadászújság, Budapest. 268 p.
- FARAGÓ, S. (2023): *Legendary Tótmegyer. In praise of a wildlife manager and a hunting estate*. University Press Sopron, 255 p.
- FARAGÓ, S. (2020): Der Wildbestand und die Jagd zur Zeit des Dualismus (1867–1914) in Ungarn. In: MALLI, R., MOLL, M. & RUHRI A. (Hrsg.): 47. *Internationales Kulturhistorisches Symposium Mogersdorf in Bad Radkersburg*, 3.-6. Juli 2018. „Der Wald als Lebens- und Wirtschaftsraum im pannonischen Raum“. Graz, pp. 139–156.
- GUDENUS J.J. (1990): *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája I. kötet. A – J. Natura*, Budapest, 623 p.
- KARDOS L. & ISKI SZ. (szerk.) (2016): *Fénybe zárt idő. A keszthelyi Festetics család élete képekben*. Helikon Kastélymúzeum Közhasznú Nonprofit Kft. Keszthely, 219 p.
- KÖLŰS G. & JOÓ H. (2001): A Festetics család és a vadászképzés. In: FEISZT O. (szerk.): *Millenniumi Vadászati Almanach. Zala megye*. Krónika Kiadó, Pécs. pp. 226–229.
- LUKÁCS G. (2015): Élet és gazdálkodás a Keszthelyi Uradalomban. In: VIRÁG ZS. : *Keszthelyi Festetics-kastély. Helikon Kastélymúzeum. Kastélytörténet – Kiállításvezető – Érdekességek*. pp. 225–241.
- PINJUNG E. (2021): *Pusztaszer – Egy elfeledett vadászterület*. Dénes Natur Műhely Kft., 200 p.

